

градації. Найбільшого значення він надав «релігійному», який є фундаментом для формування у *Людині* націоналістичних і приватновласницьких «пережитків».

Проблема відродження Людини і віри в Бога як ключ до подолання суспільної кризи проходить червоною ниткою крізь усю творчість Є. Сверстюка і потребує подальшого більш детального наукового вивчення, а також практичного втілення у житті.

1. *Балаклицький М.* «Нова релігійність» Івана Багряного / Максим Балаклицький. — К. : Смолоскип, 2005. — 167 с.
2. *Бёльль Г.* И не сказал ни единого слова : роман / Генрих Бёльль. — М. : Издательство иностранной литературы, 1957. — 163 с.
3. *Забужко О.* Хроніки від Фортінбраса : вибр. есеїстика / Оксана Забужко. — 3-тє вид., доповн. — К. : Факт, 2006. — 352 с.
4. *Сверстюк Є.* На святі надій : вибране / Євген Сверстюк. — К. : Наша віра, 1999. — 784 с.
5. *Франко І. Я.* Зібрання творів : [у 50 т.] / І. Я. Франко. — К. : Наукова думка, 1986. — Т. 45 : Філософські праці. — 574 с.
6. *Шлемкевич М.* Загублена українська людина / Микола Шлемкевич. — К. : МП «Фенікс», 1992. — 158 с.

Леся Кічура

МИКОЛА ГОЛУБЕЦЬ: РОЛЬ ЖІНКИ В УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРІЇ ТА МИСТЕЦТВІ

*Охарактеризовано публікації М. Голубця жіночої тематики; згада-
но імена та здобутки видатних жінок, які внесли свою лепту в історію
нашої держави — вчинками, творчістю та досягненнями.*

Ключові слова: *М. Голубець, жіноча тематика, феміністичні тен-
денції, творення історії, мистецтвознавство, видатні українки, істо-
рія жіночого руху, патріотизм.*

*Охарактеризовані публікації М. Голубця женской тематики;
названі имена и успехи знаменитых женщин, которые создавали
историю нашего государства своими действиями, творчеством и до-
стижениями.*

Ключевые слова: *М. Голубец, женская тематика, феминисти-
ческие тенденции, создание истории, искусствоведение, знаменитые
украинки, история женского движения, патриотизм.*

The publications of M. Holubets' regarding woman's topics have been characterized; names and results of prominent women, which made their contributions into the history of our state with their deeds, works and achievements have been mentioned.

Key words: *M. Holubets, woman's subjects, feminist trends, creation of history, study of art, prominent Ukrainian women, history of woman's movement, patriotism.*

Творча спадщина Миколи Голубця надзвичайно багатогранна, адже він відомий як публіцист, історик-популяризатор, архівіст, прозаїк, критик та мистецтвознавець. Його публікації дуже різноманітні як за жанрами, так і за висвітлюваною проблематикою. М. Голубець стверджував: «Преса, той шмат задрукованого день-у-день паперу — це найвірніше зеркало духовного й фізичного життя народів, їх безупинно закріплювана й контрольована вимогою правдивості й актуальності автобіографія й автокритика» [1].

Варто зауважити, що дослідження творчої спадщини М. Голубця як визначного представника галицької інтелігенції 20—30-х рр. ХХ ст. у радянський період було під забороною. Переконані: вивчення публіцистичної та журналістської діяльності М. Голубця сприятиме відновленню і визнанню його вагомому внеску в дослідження минулого України.

Упродовж останніх років з'явилося чимало публікацій, які досліджують той чи інший аспект діяльності М. Голубця. Видавничу та редакторську діяльність М. Голубця в часописі «Українське Мистецтво» висвітлювала О. Катола [9], співпрацю з часописом «Час» досліджувала Л. Сніцарчук [13], бачення публіцистом ролі періодики у поступі суспільства аналізувала З. Наконечна у розвідці «Микола Голубець про українську пресу (за матеріалами галицьких періодичних видань)» [11], авторство декількох статей про Голубця-мистецтвознавця належить Т. Стефанишину [14]. Проте наразі ніхто не вивчав той аспект публіцистики М. Голубця, який стосується проблем українського жіночого руху 20—30-х рр. у Галичині. Цей рух жіноцтва, на відміну від загальноєвропейських суспільних віянь, не був простим проявом фемінізму. Навпаки: у своїх статтях М. Голубець щоразу наголошував на високому становищі української жінки впродовж століть української історії.

Метою нашої публікації є дослідження статей М. Голубця, які стосуються видатних українських жінок, їхнього внеску в істо-

рію, мистецтво, літературу, політику. Адже в більшості історичних праць, особливо тих, в яких йдеться про розвиток держави, Церкви, ідеології чи науки, жінки залишалися поза увагою. Жіночий рух галицьких українок можна зрозуміти лише в контексті суспільного та духовного життя народу. М. Голубець намагався розкрити історичний зміст долі жінок.

Справді, значну частину вагомої і багатогранної журналістської спадщини автора становлять статті, присвячені жіноцтву. Відзначимо, що пріоритетним у них було аж ніяк не висвітлення феміністичних питань. Для українського читача найціннішим є співвідношення між фемінізмом та національним рухом, тобто між змаганням за рівноправність статей та боротьбою за національні права. М. Голубець вказував, що фемінізм для українок не міг стати політичною метою. На тлі загальної несправедливості й цілковитого нищення української культури традиційна дискримінація жінок здавалася несуттєвою.

В одній із своїх публікацій І. Павликовська зауважила: «Через постійні напади кочівників на українські землі виробився в українській жінці незвичайний гарт. Це не плекана жінка заходу, що жила для розривки, ані невільнича жінка сходу. Українська жінка мусіла нераз самостійно боронити домашнього вогнища і через те виробила в себе рішучість і самостійність» [12].

Український жіночий рух, який виник у другій половині XIX ст., — це не стільки копія з аналогічних рухів у європейських країнах, скільки початок відновлення історичного місця українки в суспільному житті, яке їй належало у минулому, зазначає С. Кость [10].

Зауважимо, що український жіночий рух розвивався під впливом емансипаційного жіночого руху у світі, однак західноукраїнський рух не копіював досвіду жіноцтва інших європейських держав. Європейські феміністки боролися за рівні з чоловіками права в усіх сферах суспільного життя, натомість жіночий рух в Україні розвивався у рідше загального політичного поступу всього українського суспільства. Наші жінки не залишалися осторонь боротьби за незалежність та державність.

У жовтні 1934 р. Союз українок заснував у Львові жіночий видавничий кооператив, 1 січня 1935 р. вийшло друком перше число

двоптижневика «Жінка» — органу Союзу українок. Польська діячка Ц. Мікуловська відзначала, що «Жінка» — це найкраще, очевидно, жіноче видання міжвоєнного двадцятиріччя. Орієнтувалося воно на українок з інтелігентного середовища» [15]. Саме в цьому виданні М. Голубець публікував свої статті жіночої тематики. На відміну від інших авторів, М. Голубець намагався оцінити комплексний внесок жіноцтва, а не виокремити лише діяльність окремої постаті, як це робили інші дослідники. Автор прагнув подати усі можливі історичні джерела для підтвердження своїх тез. Що важливо, його статті означеної тематики вирізнялися легким стилем письма та зацікавлювали читача.

У статті «Жінка в історії України» [2] М. Голубець наголошував, що українська жінка ні в минулому, ні в сучасності не потребувала боротися за рівноправність із чоловіками, як це було серед інших народів. Від початків нашої історії вона завжди була рівноправною громадянкою. Хоча в давньоукраїнському родинному житті переважав патріархат, сім'єю часто керувала жінка. М. Голубець вказує, що в росіян тривалий час жінок трактували як робочу силу й рабинець, позбавлених будь-яких прав. Далі автор у хронологічній послідовності перелічує й описує визначних українок. Першою він називає княгиню Ольгу, адже вона походила із простого селянського роду й була звичайною жінкою та матір'ю, однак це не перешкодило їй «здобути собі в історії прізвище «Мудрої», а в українській Церкві «святої, рівноапостольної», поруч свого великого внука, рівноапостольного князя Володимира Великого» [3].

Наступною славною україною, про яку пише публіцист, є французька королева, дружина Генріха I, дочка Ярослава Мудрого — Анна Ярославна.

Як дочка українського князя, вона, за твердженням М. Голубця, була представницею високої української культури при французькому дворі. Доказом цього є те, що з Києва Анна привезла українські рукописи (збереглося Євангеліє, на якому згодом присягали французькі королі) та ікони. У Франції королева збудувала церкву св. Вікентія у Сенлі, де на одній із стін зберігся її портрет.

Одруження Анни Ярославни з французьким королем та її діяльність на престолі є доказом високої поваги і важливості нашої

держави та її жіноцтва ще за часів Ярослава Мудрого, підсумовує М. Голубець.

Гідною спадкоємницею енергійної княгині Ольги, на думку публіциста, є вдова галицько-волинського князя Романа, який загинув у битві з поляками під Завихостом.

Жінкою, яка в багатьох аспектах не лише допомагала своєму чоловікові, а й доповнювала його, М. Голубець називає Констанцію Львову. Дружина князя Лева в той час, коли він майже не зсідав з коня через часті татарські напади, взяла на себе велику культурну місію наближення української держави до Заходу. Саме поворот до Європи, зазначає М. Голубець, врятував Україну від татарської навали.

Також автор описує й Зеновію Ягайлову, дружину польського короля. Після втрати державної незалежності видатним українським жінкам не довелося працювати на рідному ґрунті, тому лише своїми діяннями вони могли полегшити долю підкореного народу. Зеновія, українка за походженням, не лише впливала на свого чоловіка на користь рідного народу, а й підтримувала на королівському дворі давні українські звичаї й традиції — від мови й одягу аж до мистецтва.

У цій статті М. Голубець описує і трагічне життя Гальшки з Острога та захоплено розповідає про Роксолану. «Як високо може сягти жінка, без огляду на своє походження, доказала цього українська попівна з Рогатина Анастасія Лісовська» [2]. Винятковою долею цієї бранки зацікавилися не лише українські історики, а й низка письменників, які присвятили Роксолані прозові й драматичні твори.

Нарікаючи на обмежений обсяг статті, М. Голубець побіжно згадує ще декількох відомих українок. Серед них — Мотря, дочка Кочубея, яка зіграла помітну роль у житті та політиці гетьмана Мазепи, і Настя, дружина гетьмана Скоропадського.

Українська жінка, за словами дослідника, хоча й брала активну участь у громадській роботі, загалом не цікавилася фемінізмом. Для прикладу, Олена Пчілка доклала великих зусиль для згуртування українських жінок, але не вважала себе феміністкою, вбачаючи завдання жіночих організацій у боротьбі за українську справу. Олена Пчілка виступала за створення української жіночої організації, яка б дала змогу українкам брати участь у загальноімперському жіночому

русі як окрема організована цілість. У той час, коли жінки Європи боролися за емансипацію, українські жінки зосредили увагу на посиленні своєї ролі в суспільстві.

Однак коли прийшов час братися до зброї, то серед вояків було чимало жінок (наприклад Олена Степанівна та Софія Галечко), зазначає автор. Напередодні Першої світової війни галицькі українки посіли належне місце у громадському житті. Український загал побачив, що не можна нехтувати відданою працею половини суспільства, працею жінок. Для жінок, які вступили до війська, саме патріотичні ідеали були головною метою, жіночим питанням вони не цікавилися.

У доволі невеликій за обсягом статті автор влучно, лаконічно і доступно описав життя та діяльність визначних українських жінок. Ця розвідка дуже важлива навіть для сучасного читача, позаяк серед масиву феміністської літератури вона відкриває нову сторінку з минулого наших жінок, які, без перебільшення, варті належної уваги, поцінування і пам'яті про них.

Тему жіноцтва М. Голубець продовжив у статті «Становище жінки в княжій Україні» [8], надрукованій на сторінках газети «Новий Час». Цю публікацію автор розпочинає палкою полемікою з радикальними представниками феміністського руху, які взагалі заперечували наявність у жіноцтва прав і свобод аж до сучасної епохи і писали зазвичай про «неволю» і «недолю» українських жінок. «Не було й нема в нас і тіни жіночої неволі. Навпаки, як у минулому, так і тепер українська жінка була й залишилася повноправною громадянкою. Правда, була й залишилася різниця в звичаєвій чи законоправній формі користування тією рівноправністю, але суттєвих різниць ніколи не було й нема» [8]. М. Голубець підкреслює, що становище української жінки у Середньовіччі вигідно вирізнялося на тлі Європи, де жінка, будучи предметом зітхання співців-трубадурів, часто потерпала від сваволі чоловіка, який міг послати її навіть на смерть. У християнській Україні підвалиною соціального життя була родина як рівноправний союз чоловіка і жінки.

Цією статтею автор акцентував присутній вплив українського жіноцтва у суспільному житті, починаючи з давніх часів. Він влучно провів паралелі з європейськими країнами, в яких становище жінки було набагато гіршим та статусно нижчим.

Того ж 1934 р. публікація «Жінка в українській історії» [3] за підписом М. Голубця з'явилася на шпальтах «Календаря для всіх...». У ній дослідник не порушував жодних феміністських проблем, натомість показав вагомий внесок представниць жіноцтва в українську історію, культуру та мистецтво.

Автор розпочинає публікацію згадками про відомих жінок в українській історії — від княжих часів до початку ХХ ст. М. Голубець висловлюється щодо рівноправності чоловіка і жінки, підкреслюючи різкий контраст у ставленні до жінки між українцями та європейцями, а особливо росіянами. Автор наголошує на тому, що з початків історії українська жінка стояла пліч-о-пліч з чоловіком (Либідь, сестра Кия, Щека та Хорива), були поширені моногамія та матеріальна самостійність дружини, розвинута особлива мораль, важливим елементом якої було благочестиве ставлення до жінки. Для контрасту М. Голубець зауважує, що північноруські племена не знали вінчання, чоловіки викрадали чи викупляли жінок і мали їх по декілька. У них жінка вважалася власністю чоловіка, була зобов'язана цілувати йому руку, покірно знімала йому чоботи та зверталася на «ви».

У цій статті М. Голубець знову згадує княгиню Ольгу як «мудру правительку держави після смерті чоловіка» [3]. Важливу роль в історії української держави, зазначає автор, відіграли і сестри Анна та Єлизавета Ярославни, що були дружинами королів Генріха I і Гаральда. Як освічені та розумні радниці своїх чоловіків, вони не забували про добробут своєї колишньої батьківщини.

Не пропускає повз увагу М. Голубець і те, що з втратою Україною незалежності роль українських жінок у політичному житті не занепала. Дружина литовського князя Ягайла Софія своєю дивовижною красою «вгамовувала» його протиукраїнські випади, а при королівському дворі підтримувала високу культуру, була фундаторкою храмів.

Козацька епоха дала ціле сузір'я видатних жінок, вказує далі М. Голубець у своїй статті. Дружина сотника Зависного під час оборони Буші воліла висадитися у повітря разом з останніми із залоги, ніж здатися ворогові. Настя Лісовська із невільниці піднялася до дружини султана, посадила на престол свого сина. Мотря Кочубеївна давала поради гетьману Мазепі, як і його мати Марія Магдалина,

згодом — ігуменя монастиря; дружина гетьмана Настя Скоропадська, по суті, перебрала на себе повноваження свого слабкодухого чоловіка.

Окрім жінок, які залишили помітний слід в історії України, М. Голубець зупиняється на жінках-письменницях ХІХ ст., які мали велику вагу в суспільстві; а також видатних співачках, актрисах, художницях.

Добрим словом він згадує й безіменних героїнь Першої світової та громадянської воєн, жінок, які взяли у руки зброю, відродили давню традицію жінок-воїнів.

Цією розвідкою дослідник увіковічнив імена багатьох українських жінок. Публікація важлива своєю проблематикою та цікава інтерпретацією історичних даних із посиланням на події минулого та реальні постаті.

З нагоди Дня матері М. Голубець написав статтю до літературно-наукового додатка «Нового Часу». На початку цієї публікації автор зазначає: «В день Свята Матері, не здається нам зайвим бодай кількома словами спогадати ті українські жінки, яких імена записала історія» [5]. На думку М. Голубця, сторінка, яку зайняла в українській історії жінка, дуже цікава та повчальна. Це трапилося насамперед тому, що українська жінка з давніх-давен була повноправною громадянкою своєї країни, тому її роль у житті та вплив на історичні події набагато вагоміші, ніж у країнах — сусідах України.

Не оминає увагою М. Голубець й українське письменство, «яке має у своєму пантеоні такі жіночі імена, як Марія Марковичева, Ольга Кобилянська й геніальна Леся Українка» [5]. Для українського мистецтва нові лаври здобули Башкирцева, Кульчицька, Дольницька, підсумовує публіцист. Автор укотре зауважує, що українські жінки ні в героїстві, ні в самопожертві не поступалися перед чоловіками.

Варто також згадати статтю М. Голубця «Жінка в українському мистецтві», опубліковану на сторінках «Нового Часу». У ній автор розглядав творчі досягнення жінок-художників в українському мистецтві починаючи від ХVІ ст. і до початку ХІХ ст. Він зазначив, що жінки завжди впливали на всі сфери культурного і духовного життя людства; різними були лише форми цього впливу, які залежали від позиціонування жінки у суспільстві. Описуючи, зокрема, суспільне становище жінок в Україні, М. Голубець зробив висновок, що в

українському суспільстві ніколи не було «поневолення» жінок, а навпаки: «Українська жінка була і є тепер вповні рівнорядною громадянкою, так що модний колись клич емансипації жінок не мав і не має пристосування до нашого життя» [4]. Навіть у творчості Лесі Українки не було відображено, зазначив автор, типу поневоленої жінки, оскільки вона не спокусила на емансиповані заклики, не розділяла народ на два ворожі табори — жінок та чоловіків, а «обняла в свої рамена цілу націю».

З початком відродження українського мистецтва у XIX ст., зауважує дослідник, у ньому почали з'являтися твори митців — як чоловіків, так і жінок: «Славна Марія Башкирцева... що її малярські твори найшли доступ до Люксембурзького Музею в Парижі, почала плеяду українських жінок-образотворців» [4].

Цікавою для розгляду є публікація М. Голубця «Мистецькі студії жінок» [7], в якій автор переносить на шпальти українських видань дискусію про роль жінки в мистецтві та характер жіночої мистецької освіти, започатковану в віденській пресі. Щоразу частішими у той період ставали випадки, коли жінки домагалися права навчатися у навчальних закладах, зокрема мистецьких, нарівні з чоловіками, хоча водночас існували фахові жіночі школи. М. Голубець намагається з'ясувати причину цього явища. Адже жінки, намагаючись у творчості бути схожими на чоловіків, допускаються перебільшень, наслідування, позбуваються притаманної їм пластики зображення. Автор радить жінкам-мисткиням не втрачати власного індивідуального стилю.

У статті «З життя українського жіноцтва в старому Львові» [6] М. Голубець поєднав елементи суспільствознавчого, історичного та краєзнавчого характеру. Окремою темою, порушеною у дослідженні, є становище жінки в західноукраїнській міщанській культурі XVI—XIX ст.

Текст публікації супроводжується ілюстративним матеріалом — давніми портретами визначних львів'янок, наприклад Варвари Лянгишівни, Феодосії Стрільбицької, Олени Попаданець, Анастасії Красовської. Про історію життя, кохання, громадську діяльність і побутові обставини цих жінок автор розповідає, відштовхуючись від давніх документів та переказів у міських хроніках, наводячи із цих джерел приклади. «Можемо відтворити собі укра-

їнську львовянку такою, якою вона була в церкві, в родинному домі, на вулиці, серед праці і, якщо цього треба було, перед судом» [6].

М. Голубець починає статтю роздумом про ставлення до емансипації в давні часи. Проте і за важких суспільно-політичних умов жінки спромогалися входити в історію і навіть іноді творити її. Це вони робили шляхом морального впливу на своїх чоловіків чи родичів щодо національних, релігійних, громадських або побутових потреб. Дослідник наголошує на тому, що участь жінки в історії Львова якщо й анонімна, проте безсумнівна.

Проаналізовані статті та інші публікації М. Голубця цінні інформативною насиченістю, легким та доступним викладом. Своїми працями автор намагається поширити серед читачів якнайбільше знань про роль української жінки у різні історичні періоди, її внесок у духовне та мистецьке надбання держави.

Ця коротка характеристика статей, написаних під час співпраці з журналом «Жінка», та огляд публікацій на сторінках «Громадської Думки», «Нового Часу», «Календаря для всіх...» можуть засвідчити право М. Голубця називатися публіцистом та знавцем жіночої тематики, але в жодному випадку не популяризатором феміністської ідеології. Українська історія — це постійний рух до відновлення державності. Прагнення незалежності, яке визначало все громадське й політичне життя українців упродовж століть, неодмінно висувало на перший план проблему єдності нації. Українські жінки добре усвідомлювали важливість цієї єдності. Своїми статтями жіночої тематики М. Голубець намагався довести, що українські жінки діяли в річищі довготривалих прагнень українського народу досягти консолідації та світового визнання.

1. *Голубець М.* В обличчю сучасності / Микола Голубець // Новий Час. — 1936. — 12 квіт.
2. *Голубець М.* Жінка в історії України / Микола Голубець // Неділя. — 1930. — 25 трав.
3. *Голубець М.* Жінка в українській історії / Микола Голубець // Календар для всіх на 1934 рік. — Львів, 1933. — С. 67—70.
4. *Голубець М.* Жінка в українському мистецтві / Микола Голубець // Новий Час. — 1934. — 24 черв.
5. *Голубець М.* Жінка і мати в українському минулому / Микола Голубець // Літературно-науковий додаток «Нового Часу». — 1938. — 25 лип.

6. *Голубець М.* З життя українського жіноцтва у старому Львові / Микола Голубець // Жінка. — 1939. — Ч. 6/7. — С. 5—7.
7. *Голубець М.* Мистецькі студії жінок / Микола Голубець // Громадська Думка. — 1920. — 26 верес.
8. *Голубець М.* Становище жінки в княжій Україні / Микола Голубець // Новий Час. — 1934. — 24 черв.
9. *Катола О.* Микола Голубець — редактор і видавець часопису «Українське Мистецтво» / Ольга Катола // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. — 2005. — Вип. 13. — С. 600—607.
10. *Кость С.* Жіноча преса / Степан Кость // Нариси з історії західноукраїнської преси. — Львів, 2002. — С. 167.
11. *Наконечна З.* Микола Голубець про українську пресу (за матеріалами галицьких періодичних видань) / Зоряна Наконечна // Українська періодика: історія і сучасність : доп. та повідомл. дев'ятої Всеукр. наук.-практ. конф., Львів, 28—29 жовт. 2005 р. — Львів, 2005. — С. 607—611.
12. *Павликовська І.* На громадський шлях: 3 нагоди 70-ліття українського жіночого руху / Ірина Павликовська. — Філадельфія, 1956. — С. 10.
13. *Сніцарчук Л.* «Крок вперед!», або Темпоральна референтність часопису «Час» (1931—1932) / Лідія Сніцарчук // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. — Львів, 2002. — Вип. 10. — С. 174—180.
14. *Стефанишин Т.* Микола Голубець — визначний представник львівської школи мистецтвознавства / Тарас Стефанишин // Мистецтвознавство'99 : наук. зб. — 1999. — С. 177—188.
15. *Mikulowska С.* [Луція Стшелецка]. «Ukrainski» ruch kobiecy / С. Mikulowska. — Lwow, 1937. — С. 29.